ADDIKTOLÓGIAI PSZICHOLÓGIA MAGYARORSZÁGON: AZ ELMÚLT 30 ÉV ÁTTEKINTÉSE

DEMETROVICS ZSOLT^{1*} – RÁCZ JÓZSEF^{1,2}

¹ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet, Budapest, Magyarország

²Semmelweis Egyetem, Egészségtudományi Kar, Addiktológiai Tanszék

E-mail: demetrovics.zsolt@ppk.elte.hu

Beérkezett: 2021. november 11. – *Elfogadva:* 2021. december 12.

A tanulmány célja az addiktológiai szakterület elmúlt harminc-negyven évének áttekintése, a legfontosabb fejlemények, kutatási területek és eredmények összefoglaló bemutatása. A szerzők az addiktológiai pszichológia történetében három fázist azonosítanak. A 80-as évek kezdeti törekvéseit a 90-es évek közepétől a szakterület jelentős megerősödése és hazai kibontakozása követte, míg a 2000-es évek második felétől már a nemzetközi jelenlét a meghatározó. A történeti összefoglalót követően a szerzők az egyes meghatározó kutatócsoportokat és kutatási irányokat mutatják be, majd a legfontosabb szakmai közéleti fejleményeket ismertetik.

Kulcsszavak: addiktológia, pszichológia, történet, kutatási irányok

* levelező szerző

AZ ADDIKTOLÓGIAI KUTATÁSOK KEZDETE MAGYARORSZÁGON

A droghasználat hazai megjelenéséről, amely ebben az időszakban az alkoholhasználat mellett elsősorban a gyógyszerekkel való visszaélést és a szerves oldószerek használatát (szipuzás) jelentette, a 60-as évek második felétől kezdődően történtek jelzések (Kisszékelyi, 1973, 1975, 1979), de a probléma tényleges és jelentősebb mértékű kibontakozása, a drogszcénák megjelenése valójában a 80-as, 90-es évekre tehető. Ez az időszak, a 80-as évek második fele az, amikor a szakterület kialakulása is érdemi fejlődésnek indult, így az addiktológiai pszichológia elmúlt 30 éve lényegében a szakterület megjelenésének és kibontakozásának teljes időszakát felöleli. Az addiktológiai kutatások – részben a devianciakutatás, részben az addiktológiai pszichiátriai kutatások keretében – a 80-as évek második felétől indulhattak el Magyarországon. A devianciakutatás a „társadalmi beilleszkedési zavarok komplex elemzése”, röviden a TBZ kutatási főirány keretében zajlott, amelynek Pataki Ferenc volt az elnöke, Andorka Rudolf az alelnöke. Nagy létszámú, multidiszciplináris kutatói kör (orvos, jogász, pszichológus, szociológus, közgazdász stb.) vett részt benne. Ezt a kezdeti időszakot olyan kutatások jelentették, mint az *alkohol- és drogepidemiológiai kutatások* elindulása (Elekes Zsuzsanna munkái a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen [ma Budapesti Corvinus Egyetem]) és a Rácz József vezetésével folyó, a droghasználó ifjúsági szubkultúrák megismerését célzó *etnográfiai és szociálpszichiátriai kutatások* (MTA Pszichológiai Kutatóintézet [ma ELKH TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet]). Idesorolhatók a Gerevich József vezetésével folyó, elsődlegesen klinikai fókuszú *addiktológiai pszichiátriai/pszichológiai* kutatások (Drogmegelőzési Módszertani Központ és Ambulancia) és a Cserne István és Hoyer Mária (Klapka utcai Drogambulancia [később Jász utcai Drogambulancia; jelenleg Nyíró Gyula Kórház – OPAI Drogambulancia, Drogbeteg Gondozó és Prevenciók Központ) részvételével megjelenő, szintén *klinikai fókuszú, elsősorban terápiás* jellegű munkák.

Ezt az időszakot dominánsan a magyar nyelvű közlések, illetve egyes szakmai kiadványok lefordítása és megjelentetése jellemezte. Különösen utóbbiak vonatkozásában erőteljes cél volt az alakuló, formálódó klinikai addiktológiai ellátás támogatása, illetve a szintén lassan kibontakozó prevenciók terület szakmai megalapozása. A 80-as évek végére, 90-es évek elejére megjelent néhány olyan kulcs összefoglaló írás (Gerevich, 1992; Rácz, 1988a), amely jelezte már a szakma formálódását, az alapok lerakását. Ebből az időszakból szintén megemlítendőek Levendel (Levendel, 1987), Buda (Buda, 1981, 1992) és Andorka (Andorka, 1987, 1988, 1994; Andorka és mtsai, 1986) munkái, amelyek főképp az alkoholizmus területén születtek. Ezek elsősorban az alkoholológia, a szociológia és a szociálpszichológia felől írták le az alkoholproblémák hazai jellegzetességeit.

A SZAKMAI KIBONTAKOZÁS IDŐSZAKA

A 90-es évek elejétől, közepétől jelentősen megindult az addiktológia szakterületének fejlődése. Ezt az időszakot nagyjából a klinikai (pszichiátriai, klinikai pszichológiai) ellátás támogatása, a drogprevenciók tevékenységek elősegítése és az ártalom-

csökkentő szolgáltatások megalapozása erősítette. Ebben az időszakban különösen szoros együttműködésben alakult az addiktológia különböző alkalmazott területeinek és tudományos megalapozásának fejlődése. Létrejött az első szakmai szervezetek (Magyar Addiktológiai Társaság [1994], Magyar Drogterápiás Intézetek Szövetsége [1995]), és megrendezésre kerültek az első szakmai konferenciák. Buda Béla 1993-ban útjára indította a *Szenvedélybetegségek (Addictologia Hungarica)* című szaklapot, amely a hazai addiktológia meghatározó lapja lett. Ennek előzménye az 1970–80-as években az *Alkohológia* (főszerkesztő: Andorka Rudolf) volt.

Az időszak máig tartó hatású drogpolitikai dokumentuma a Nemzeti Drogstratégia (Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására) (Országgyűlés, 2000), amelynek nyomán forrás nyílt meg az ellátások-szolgáltatások fejlesztésére, így az addiktológiai kutatásokra is. A Felvinczi Katalin vezetésével megalakuló Nemzeti Drogmegelőzési Intézet (2001–2016) elsősorban a prevencióval kapcsolatos kutatásokat facilitálta, illetve könyvsorozatok (sorozatszerkesztők Buda Béla és Demetrovics Zsolt) támogatásával publikációs lehetőséget teremtett kutatók számára, valamint hozzájárult a szakma továbbképzéséhez, s a szélesebb értelemben vett érdeklődők tájékoztatásához is. A *Kutatások* (L'Harmattan Kiadó) könyvsorozatban 15 kötet jelent meg 2001 és 2011 között, míg az elméleti-módszertani műveket megjelentető *Elméletek-modellek* (L'Harmattan Kiadó) sorozatban 5 kötet látott napvilágot. Még korábbi időszakban, 2003–2007 között jelent meg hét fordításkötet *A drogtörténet klasszikusai*, illetve a *Szenvedélyek* (EDGE 2000 Kiadó és Nyitott Könyvműhely Kiadó) sorozatokban. Speciális helyet foglalt el a sorozatok között a *Sorsok és Szenvedélyek* sorozat (L'Harmattan Kiadó), amelyben önéletrajzi írások, szépirodalmi művek jelenhettek meg. A Nemzeti Drogmegelőzési Intézet felbomlásával ezen sorozatok sorsa bizonytalanná vált, 2018-tól azonban az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, valamint a L'Harmattan Kiadó együttműködésében újraindult a *Sorsok és Szenvedélyek* sorozat, illetve *RendSzerTan – Addiktológiai Elméletek és Kutatások* címmel az elméleti és empirikus munkák kiadása is megújult (sorozatszerkesztők Demetrovics Zsolt, Felvinczi Katalin és Rácz József).

A drogmonitorozás európai uniós intézményrendszerének hazai központjaként megalakult a Nemzeti Kábítószer Adatgyűjtő és Kapcsolattartó Központ, azaz a Nemzeti Drogfókuszpont (2004). Ez a szervezet adja ki a 2000-es években még az Ifjúsági és Sportminisztérium, majd az utódminisztériumok által megjelentetett *Jelentés a magyarországi kábítószerhelyzetről* című éves kiadványt. Az először 1999-ben megjelent kiadvány (Ritter és Topolánszky, 1999) tartalmazza a hazai addiktológiai kutatások összefoglalóit, a drogfogyasztás indikátorait is, így bemutatja a statisztikai regisztrátumok alakulását is az epidemiológia, a prevenció, a kezelés-ellátás és a kábítószer-bűnözés tekintetében.

Ebben az időszakban indultak el Pikó Bettina (SZOTE Népegészségtani Intézet, majd 1998-tól SZOTE Pszichiátriai Klinika, Magatartástudományi Csoport) szegedi és dél-alföldi ifjúságkutatásai, és jelentek meg első könyvei (Pikó, 2002, 2005a, 2005b, 2006, 2010). A kutatások fókuszában a magatartás-epidemiológia, az egészség pszichoszociális reprezentációja és a kockázatesztelés állt.

Szintén ebben az időszakban jelentek meg az oktatásban máig használt alapművek: Rácz József *Addiktológia. Tünettan és intervenció* című könyve (Rácz, 1999), a Demetrovics Zsolt szerkesztette *Az addiktológia alapjai I–IV.* (Demetrovics, 2007a, 2009a, 2009b;

Demetrovics és Kun, 2010), valamint Gerevich József (Gerevich, 1992), Kelemen Gábor (Kelemen, 1994, 2009), Buda Béla (Buda, 1992, 1995) és Pikó Bettina (Pikó, 2005a, 2005b) könyvei.

A NEMZETKÖZI ADDIKTOLÓGIA FŐSODRÁBAN

Az elmúlt egy-másfél évtizedben a 2000-es évek elejére, közepére kialakult kutatócsoportok tovább erősödtek, s megkezdődött a hazai addiktológiai kutatás újabb generációjának megjelenése, megerősödése. Növekvő számú doktori értekezés (PhD), és több MTA-doktori értekezés is született a témában (Demetrovics, 2014; Elekes, 2012; Pikó, 2013; Rácz, 2009; Szabó, 2016; Urbán, 2016).

Ezen időszak leginkább meghatározó jellemzője, hogy a kutatómunka és a publikációs tevékenység nemzetközi szintre került. Míg a korábbi időszakot jellemzően a hazai közlemények dominálták, a 2000-es évek végétől már egyértelműen a nemzetközi lapokban, nemzetközi konferenciákon jelentek meg a hazai eredmények, gyakran nemzetközi együttműködés keretében. A következő évtizedben több kutatócsoport jelentős nemzetközi ismertségre és elismertségre tett szert, és a szakterület sikeresnek mutatkozott a nemzetközi pályázatok elnyerésében is.

KUTATÓK ÉS KUTATÓCSOPORTOK A HAZAI ADDIKTOLÓGIÁBAN

A következőkben az addiktológiai pszichológia leginkább meghatározó kutatócsoportjainak, személyiségeinek munkásságát foglaljuk össze röviden, legfőbb eredményeikre, kutatási irányukra szorítkozva. Ezt követően az addiktológia egyes részterületeinek, témáinak fejlődését tekintjük át.

Gerevich József (Drogmegelőzési Módszertani Központ és Ambulancia, majd később Addiktológiai Kutatóközpont) az 1980-as évektől az addiktológiai medicina, az addiktológiai pszichiátia hazai megteremtéséhez járult hozzá. Munkatársával, Bácskai Erikával az addiktológiai pszichológia területén az addiktológiai ellátási modellek kritikai értékelésével foglalkoztak (Gerevich, Bácskai és Rózsa, 2003), kiemelve a közösségi mentálhigiéné, az iskolai prevenció és a kortárs segítség szerepét (Gerevich és Bácskai, 1995). Kollégáikkal emellett epidemiológiai kutatásokat végeztek (Bácskai és Gerevich, 1997, 2006; Gerevich és Bácskai, 2017), pszichometriai mérőeszközök fejlesztésében vettek részt (Gerevich és Bácskai, 2012). Gerevich elsőként indított el átfogó képzést az drogambulanciákon dolgozó szakembereknek 1988-ban.

Rácz József az 1980-as évektől az MTA Pszichológiai Intézetében, majd párhuzamosan 1997-től a SE ETK Addiktológiai Tanszékén (illetve jogelődjeinél) is, 2011-től pedig az ELTE PPK Pszichológiai Intézetében kvalitatív addiktológiai kutatásokkal, illetve egyes drogpolitikai beavatkozások szakmai-tudományos megalapozásával foglalkozik. Nevéhez fűződik a hazai kvalitatív drogműködés megteremtése, a Kék Pont Drogkonzultációs Központ és Ambulancia megalapítása és működtetése (1998-tól) és az addiktológiai konzultáns képzés megalapítása és vezetése a Semmelweis Egyetemen (1997). Ifjúsági szubkultúrákkal és fiatalkori devianciákkal kapcsolatos, részt vevő megfigyelésen és

1. táblázat. Az addiktológiai pszichológia legmeghatározóbb kutatócsoportjai, személyiségei és főbb kutatási irányai

Kutató neve	Kutatóhely*	Főbb témák
Gerevich József	Addiktológiai Kutatóközpont	addiktológiai medicina, mérőeszközök adaptálása
Rácz József	ELTE Pszichológiai Intézet	etnográfiai kutatások, kvalitatív drogműhelyek, ifjúsági szubkultúrák, szegregátumok droghasználata
Elekes Zsuzsanna	BCE Társadalomepidemiológiai Kutatócsoport	alkohol- és drogepidemiológiai kutatások
Kelemen Gábor	PTE Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszéke	addiktológiai pszichológia ismeretelméleti, nyelvi-kommunikációs vizsgálata
Paksi Borbála	ELTE Neveléstudományi Intézet	epidemiológia, szerhasználó magatartások társadalmi mintázódása, prevenciós programok értékelése
Pikó Bettina	SZTE Magatartástudományi Intézet	magatartás-epidemiológia, pozitív egészségpszichológia alapú ifjúságkutatás
Demetrovics Zsolt	ELTE Pszichológiai Intézet	pszichoaktív szerhasználat és viselkedési addikciók epidemiológiája, etiológiája, mérőeszközök fejlesztése
Urbán Róbert	ELTE Pszichológiai Intézet	a dohányzás prediktív és protektív tényezőinek vizsgálata, egészségpszichológiai kutatások
Szabó Attila	ELTE Egészségfejlesztési és Sporttudományi Intézet	testedzésfüggőség, problémás mobiltelefon-használat
Kapitány-Fővény Máté	SE ETK Addiktológiai Tanszéke, OPAL-Nyíró Gyula Kórház Drogambulanciája	helyettesítő kezelésben részt vevő betegek vizsgálata, új pszichoaktív szerek használata
Andó Bálint	SZTE ÁOK Pszichiátriai Klinika	klinikai addiktológiai kutatások

* Kutatóhelyként az aktuális munkahelyet tüntetjük fel

interjúfelvételen alapuló kutatásaiból (Rácz, Göncz és Kéthelyi, 1984) alakította ki az 1990-es években a kvalitatív pszichológiai irányt (Rácz, 1992). A Kék Pont Alapítvány kliensköre, különösen a belpesti szegregátumban működő tüssereprogramja lehetővé tette a kezelésbe jutás pszichoszociális tényezőinek kutatását. Így került sor az ártalomcsökkentés, az ambuláns kezelés és a felépülési modell drogpolitikai összetevőinek, és kliensoldali, a kliensek megélt tapasztalatainak vizsgálatára.

Elekes Zsuzsanna az 1980-as évektől a jelenlegi BCE Kommunikációs és Szociológiai Intézet, Szociológia és Társadalompolitika Tanszékén, jelenleg a Társadalomepidemiológiai Kutatócsoportban vezet epidemiológiai kutatásokat. Témája a pszichoaktív anyag- (elsősorban az alkohol-) használat előfordulása a hazai népességben, illetve középiskolások körében (Elekes, 2009; Elekes, Arnold és Bencsik, 2020). 1995-ben Paksi Borbálával közösen kapcsolódtak be az induló nemzetközi ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs) kutatásba. Ennek pilot kutatása 1992-ben

volt, amely az első, nemzetközi standardoknak megfelelő drogepidemiológiai kutatás volt Magyarországon (Elekes és Paksi, 1994, 1996).

Kelemen Gábor, B. Erdős Márta és kollégáik (PTE BTK Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszéke) az 1990-es évektől az addiktológiai pszichológia ismeretelméleti, nyelvi-kommunikációs megalapozásával foglalkoznak. Kutatásaik a hazai addiktológiai ellátórendszer kritikai értékelését célozzák, kiemelve az egészségügy és a szociális terület összekapcsolásának fontosságát, a multiprofessionális munkacsoportok szerepét, az egészségtanulás jelentőségét (Erdős és mtsai, 2018; Erdős és Kelemen, 2015; Kelemen, 2001, 2009, 2011).

Paksi Borbála az 1990-es évektől végez a szenvedély-magatartásokkal kapcsolatos kutatásokat (Elekes és Paksi, 2000; Paksi, 2003). Az addiktológia területén készült magyarországi lakossági vizsgálatok mindegyike az ő vezetésével zajlott, s a speciális populációs kvantitatív drogepidemiológiai vizsgálatok területén (pl. hajléktalan-, állami-gondozott-, fogvatartott-populációk) is meghatározó tevékenységet végzett. Munkájának fókuszában a szerhasználó magatartások társadalmi mintázódásának, valamint a mérés módszertani problémáinak vizsgálata (Paksi, Demetrovics, Griffiths, Magi és Felvinczi, 2020) áll, emellett foglalkozik az iskolai prevenció monitorozásával és értékelésével is (Paksi és Demetrovics, 2002, 2011). Jelenleg az ELTE PPK Neveléstudományi Intézetében dolgozik.

Pikó Bettina és kollégái (SZTE ÁOK Magatartástudományi Intézet) kutatásai két témakört érintettek: magatartás-epidemiológiai vizsgálatokat és a pozitív egészségpszichológia alapú ifjúságkutatást (Lázár és Pikó, 2012; Pikó, 2000, 2005a, 2005b, 2010).

Demetrovics Zsolt a 1990-es évek közepétől végez vizsgálatokat a pszichoaktív szer-használat epidemiológiai, pszichológiai, családi vonatkozásai tekintetében (Demetrovics, 2007b, 2007c), illetve a 2000-es évek elejétől a különböző viselkedési addikciók vonatkozásában is az ELTE Pszichológiai Intézetében (2006-ban vezetésével alakul meg az Addiktológiai Tanszéki Szakcsoport, amely 2011-ben alakul tanszékké [Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék]). A vezetésével működő Addiktológiai Kutatócsoport fókuszában a pszichoaktív szer-használat, a viselkedési addikciók epidemiológiai, etiológiai, valamint klinikai és egészségpszichológiai célú vizsgálata, továbbá az ezen jelenségekkel kapcsolatos prevenció és terápiás intervenciók monitorozása és értékelése, mérési eljárások kifejlesztése áll. Demetrovics vezetésével itt került kialakításra tanár szakos hallgatók számára a Drogprevenció és Egészségfejlesztési Program (2002–2010), illetve az Addiktológiai Program (2005–2010).

Urbán Róbert számos módszertani hozzájárulása mellett elsődlegesen a dohányzás prediktív és protektív tényezőinek vizsgálata, illetve tágabban az egészségpszichológia területén végzett kutatásai révén járult hozzá a hazai addiktológia fejlődéséhez. Demetrovics Zsolttal együtt számos szer- és viselkedéses függőség motivációs bázisának pszichometriai megközelítésével nemzetközi szinten is használt mérőeszközök kidolgozását végezte el ebben az időszakban.

Szabó Attila (ELTE PPK Egészségfejlesztési és Sporttudományi Intézet) elsődlegesen a testedzés-függőség, illetve a problémás mobiltelefon-használat terén végez nemzetközi viszonylatban is meghatározó kutatómunkát. Részt vett az *Exercise Addiction Inventory* (Terry, Szabó és Griffiths, 2004) kialakításában, illetve több, az okostelefonok

használatával kapcsolatos mérőeszköz adaptálásában (Csibi, Griffiths, Cook, Demetrovics és Szabó, 2018).

Kapitány-Fővény Máté az SE ETK Addiktológiai Tanszékén és az OPAI–Nyíró Gyula Kórház Drogambulanciáján végzi kutatásait, utóbbi helyen Farkas Judittal közösen. Kutatási területe többek között a helyettesítő kezelésben részt vevő betegek vizsgálata az új pszichoaktív szerek (ÚPSZ) tekintetében (Kapitány-Fővény, Farkas és mtsai, 2017). A prevenció területén több úttörő kezdeményezést fejlesztett ki (Kapitány-Fővény és mtsai, 2018).

Andó Bálint és munkatársai (SZTE ÁOK Pszichiátriai Klinika) az alkoholfüggőség neurokognitív és személyiségpszichológiai vizsgálatával foglalkoznak, főként a Cloninger-féle bioszociális modell vonatkozásában (pl. Andó és mtsai, 2014; Kovács, Demeter és mtsai, 2020; Kovács, Pribék és mtsai, 2020).

AZ ADDIKTOLÓGIAI PSZICHOLÓGIA FŐBB KUTATÁSI IRÁNYAI

Epidemiológia

A társadalmi addiktológiai problémák megismeréséhez az epidemiológiai adatok jelentik a kiindulópontot. Az addiktológiai pszichológia szempontjából az epidemiológiai adatfelvételekhez társuló, a pszichoszociális jellemzőket figyelembe vevő, vagy éppen speciális pszichológiai kérdésfelvetéssel dolgozó vizsgálatokat kell kiemelnünk, melyek közül három, hullámokban ismétlődő, országos epidemiológiai kutatást említünk.

Az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) nemzetközi kutatás 1985-ben indult el, Magyarország Aszmann Anna vezetésével két évvel később kapcsolódott be a kutatásba. Célja a 11–17 éves korosztály egészséget befolyásoló szokásainak és szubjektív egészségi állapotának feltérképezése. A hazai kutatócsoportot jelenleg Németh Ágnes vezeti (ELTE Pszichológiai Intézet). *Az Európai iskolavizsgálat a fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól* (European School Survey on Alcohol and other Drugs, ESPAD) elnevezésű felmérés Elekes Zsuzsanna (BCE) által koordinált nemzetközi kutatás, amely 1995-ben indult el. Célja, hogy nemzetközileg összehasonlítható adatokat gyűjtsön a fiatalok dohányzásáról, alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól. A fentiek mellett Magyarországon először 2001-ben készült célzottan a felnőtt népesség pszichoaktív-szer-használatának feltárására irányuló epidemiológiai vizsgálat (Alkohol és Drogepidemiológiai Vizsgálat [ADE] 2001 [Paksi, 2003]), majd ezt követően további négy alkalommal zajlottak az általános populációban a különböző addiktológiai problémák vizsgálatára irányuló, a nemzetközi standardokat leképező epidemiológiai kutatások: az ADE 2003 (Elekes és Paksi, 2004), az Országos Lakossági Adatfelvétel Addiktológiai Problémákról (OLAAP) 2007 (Paksi, Rózsa, Kun, Arnold és Demetrovics, 2009), az OLAAP 2015 (Paksi, Demetrovics, Magi és Felvinczi, 2017) és az OLAAP 2019 (Paksi és Demetrovics, 2021). Az utóbbi három kutatási hullám tematikája már a pszichoaktív-szer-használat mellett a legelterjedtebb viselkedési addikciók vizsgálatára is kiterjedt. Az OLAAP-kutatások kutatásvezetője Paksi Borbála (ELTE Neveléstudományi Intézet). Mindhárom program az

addiktológiai problémák pszichoszociális összetevőivel is foglalkozik, kiegészítő adatfelvételekkel pedig specifikus addiktológiai pszichológiai kérdések megválaszolására is alkalmasak: pl. érzelmi intelligencia (Kun és mtsai, 2019), az impulzivitás mérőeszközének kialakítása (Kapitány-Fövény, Urbán és mtsai, 2020), szerhasználói tipológiák (Horváth és mtsai, 2019; Urbán és mtsai, 2019).

Az epidemiológiai kutatások között soroljuk fel a magatartás-epidemiológiai és a pozitív egészségpszichológia alapú ifjúságkutatásokat. A magatartás-epidemiológiai kutatások a rizikó- és protektív elméletre épülnek. Témái közül a társadalmi egyenlőtlenségek vizsgálatát emeljük ki. A pozitív egészségpszichológiai kutatásokból pedig az egészséges önbizalom, pozitív önértékelés és a spirituális jóllét mint univerzális védőfaktorok vizsgálatát hangsúlyozzuk. Pikó Bettina és Ifjúságkutató Munkacsoportja vizsgálja az előzőek mellett – többek között – a szülői nevelési stílus és a szülői azonosulás szerepét a serdülő- és fiatalkori addikciós problémák kialakulásában. Ezen kutatások elsősorban a hatékony prevenció megalapozásához járulnak hozzá.

Szakpolitikai támogatás

Az addiktológiai pszichológia művelői az 1980-as évektől kezdődően feladatuknak érezték, hogy szakértőként hozzájáruljanak szakpolitikai programok kidolgozásához. Az alkohol- és drogpolitika kereslet-kínálati oldalai közül a kutatások elsősorban a keresleti oldallal foglalkoztak. Kiemelt szerepet kapott a kezelési-ellátási lánc kiépítése: az alacsony küszöbű, ártalomcsökkentő beavatkozásoktól kezdve a korai kezelésbe vett lehetővé tevő programokon át a multiprofesszionális munkacsoportok által koordinált terápiás programokig, melyek célja a felépülés elősegítése. Már az 1980-as évek második felétől számos, az ellátási helyzetet kritikusan leíró tanulmány jelent meg, amelyek egyben javaslatokat is tartalmaztak a lehetséges beavatkozási irányokra vonatkozóan (pl. Gerevich, 1988, 1989; Rácz, 1988b). Előadások és tanulmányok sora foglalkozott az egészségügyi és a szociális rendszerek összekapcsolásával, a specializált addiktológiai és pszichiátriai szolgáltatások, valamint az alapellátás integrálásával (pl. Demetrovics és Kun, 2011; Kelemen, 2011). A gyakorlatban is működő, hatékony klinikai ellátás kialakítása azonban még mindig várat magára.

Nemzetközileg, de Magyarországon is tapasztalható, hogy a drogpolitikai modellekkel kapcsolatban mindig is szakmai-tudományos-ideológiai megosztottság uralkodik, ahol az addiktológiai pszichológia művelői a tudományos megalapozottság, a bizonyítékokon alapuló modellek mellett érvelnek (Bóthe, Baumgartner, Schaub, Demetrovics és Orosz, 2020; Demetrovics, 2003a; Demetrovics, Farkas, és mtsai, 2009; Gyarmathy és mtsai, 2016; King és mtsai, 2018; Petke és mtsai, 2011; Rácz, 2005; Rácz, Melles, Márványkövi, Lencse és Petke, 2011; Rumpf és mtsai, 2019). Újra és újra tanúi vagyunk a tudományosan nem megalapozott, ideológiailag elkötelezett, esetleg „olcsó” – de szakmailag nem alátámasztott – módszerek iránti megrendelések jelentkezésének, amelyeket megfelelő érvekkel kell elutasítanunk.

A terület szakemberei részt vettek az első nemzeti drogstratégia kidolgozásában és tudományos megalapozásában (Országgyűlés, 2000), majd annak értékelésében (Vitrai, 2009). Utóbbi nemzetközileg is kiemelkedő jelentőségű volt. A szakma kép-

viselői szoros kapcsolatot tartottak és tartanak fenn az EU kábítószerügyi tudományos szervezeteivel, pl. Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA), illetve nemzetközi projektekben vesznek részt. Ide kapcsolható Magyarország intenzívebb részvétele az Európa Tanács *Pompidou Csoportjának* munkájában a 2000-es évek második felében (Demetrovics, 2010), illetve aktuálisan a DSM (Diagnostic and Manual of Mental Diseases) és a Betegségek Nemzetközi Osztályozása revíziója körüli szakmai vitában történt részvételünk is (Griffiths, King és Demetrovics, 2014; Griffiths és mtsai, 2016; Király és Demetrovics, 2017; Király, Griffiths és Demetrovics, 2015; Müller és mtsai, 2019; Rumpf és mtsai, 2018).

Prevenációs kutatások

Az iskolai prevenció és az iskolai egészségfejlesztés az addiktológiai pszichológia egyik fontos alkalmazása. Már az 1980-as évektől kezdődően elindultak a magyar helyzetet és a lehetséges beavatkozásokat vizsgáló kutatások. A 2000-es évek elején az iskolák több mint 80%-a részt vett prevenciós programokban, míg a 2010-es években mindössze 15% (Paksi, 2019). Ennek ellenére a prevenciós szakma nemzetközileg is mérhető fejlődése tovább folytatódott. A legfontosabb szakpolitikai ajánlások – minőségbiztosítási standardok – Magyarországon az univerzális és a szelektív prevencióval, illetve a színtér-specifikus (iskola, közösség) megelőző, egészségfejlesztő programokkal kapcsolatban fogalmazódtak meg (Felvinczi, 2006, 2019; Felvinczi és Nyírády, 2009; Felvinczi, Sebestyén, Mutatayi és Malczewski, 2015a, 2015b, 2015c; Gerevich és Bácskai, 1995; Nádásán és mtsai, 2016; Paksi, Demetrovics és Czákó, 2002a, 2002b; Paksi és mtsai, 2006; Urbán, 2007).

Speciális populációk – leszakadók, szegregátum, táncos szórakozóhelyek, pláza

A problémás pszichoaktívanyag-használat egyes marginális, leszakadó társadalmi csoportokban fokozott. Ilyen kutatások már az 1980-as években is elindultak (Gerevich és Zseni, 1981; Rácz, 1989). A 90-es évektől kezdődően a budapesti heroinhasználók élettörténeti elemzése az áldozati, az ágensszerepet tagadó vagy felfüggesztő narratívák tanulmányozását tette lehetővé. Ez a vizsgálat kapcsolódott az MTA Pszichológiai Intézet narratív pszichológiai kutatásaihoz (Rácz, 2009). A 2010-es években egy tücsereközpont kliensei az injekciós magatartáshoz társuló eszközhasználat (közös a tű- és fecskendőhasználat) és annak normarendszerének feltárását tették lehetővé (Gyarmathy és mtsai, 2016; Rácz és mtsai, 2016). A tücsereprogramban azonosították először az új pszichoaktív szerek 2010-es megjelenésekor kialakuló szervtánc jelenségét (Csák, Demetrovics és Rácz, 2013; Rácz, Csák és Lisznyai, 2015).

A 2010-es évek végén városi és vidéki szegregátumokban vizsgálták az új pszichoaktív szerek (ÚPSZ) használatát. A társadalmi egyenlőtlenségek, a segítő intézményekhez való hozzáférés akadályozottsága, a stigmatizációs folyamatok a könnyen és olcsón beszerezhető, gyorsan, és sokszor súlyos pszichopatológiai tüneteket okozó szintetikus

kannabinoid receptor agonista anyagok terjedésének kedveztek. A kvalitatív vizsgálatok alkalmasak voltak arra, hogy feltárják a szerhasználat „túlélést” segítő szerepét (Csák, Szécsi, Kassai, Márványkövi és Rácz, 2020).

Egyes színtereken, pl. zenés-táncos szórakozóhelyeken speciális kockázatokat jelentő szerhasználat fordul elő. Az itt elinduló kutatómunka első fázisában fel kellett venni e csoportokkal a kapcsolatot, ami speciális elérési technikák kialakítását igényelte (pl. utcai elérés, privilegizált hozzáférés, társasháló-alapú megkeresés). Az 1990–2000-es évek fordulóján a zenés-táncos szórakozóhelyeken tapasztalt polidrog-használat összefüggésben állt ennek az ifjúsági kultúrának az érték- és normarendszerével, az egyének szerhasználatára pedig a szubkultúrán belüli karrierjük lépcsőfokaival (Demetrovics, 1998, 2000, 2001; Rácz, 2008). A kutatások színtérspecifikus ártalom-csökkentő segítőprogramokat indukáltak (pl. biztonságosabb táncolás, partiszerviz, bulisegélyprogramok) (Demetrovics és Pelle, 2000). E kutatásokhoz kapcsolódóan speciális színtereken folyó prevenciós kutatások eredményességvizsgálata is lezajlott (Demetrovics, Paksi és Düll, 2009). A kutatások tanulsága, hogy a szelektív prevenciót minél közelebb kell vinni a kockázati csoportokhoz; a szolgáltatások tervezésénél az ő értékeiket és normáikat is figyelembe kell venni, továbbá be kell vonni tagjaikat.

A veszélyeztetett fiatalok közül Magyarországon a gyermekvédelmi gondoskodásban élők (Elekes és Paksi, 2005; Örkényi és mtsai, 2003) és a roma fiatalok (Ritter, 2005) körében készültek a drogfogyasztás elterjedtségének és rizikótényezőinek feltárására irányuló kutatások. A fogvatartottak körében ez idáig három alkalommal, először 1997-ben (Elekes és Paksi, 1997), majd 2004-ben (Elekes és Paksi, 2004) és 2008-ban (Paksi és Arnold, 2010) készült kvantitatív drogepidemiológiai adatfelvétel. A hajléktalanpopuláció drogérintettségét, droghasználati szokásait – Európában egyedülálló módon – reprezentatív mintán vizsgáló kutatás először 2007-ben a fővárosban (Paksi, Gurály, Arnold, Schmidt és Breitner, 2008), majd 2017-ben országos mintán (Paksi, Magi és Gurály, 2021) készült a „Február Harmadika (F3)” kutatássorozat adatfelvételeihez kapcsolódva.

A szerhasználati motivációk, fokozott újdonságkeresés miatt kockázati helyzetben levő serdülők vizsgálata, a kockázati faktorok azonosítása történt ebben az időszakban, nemzetközileg is számottevő eredményekkel (Benschop és mtsai, 2020; Urbán, 2010; Urbán, Kökönyei és Demetrovics, 2008; Urbán, Magyaródi és Rigó, 2011).

Új szintetikus szerek

A 2010-es évektől az Európa-szerte megjelenő új szintetikus szerek (ÚPSZ) népegészségügyi szempontból kiemelt jelentőségűek voltak (Demetrovics, 2003b, 2003c). A hazai kutatások a szerek hatását, tüneteit, a szerhasználat kialakulását, speciális kockázati tényezők feltárását célozták (Kapitány-Fővény, Ferenci, Demetrovics és Sulyok, 2021; Kapitány-Fővény és mtsai, 2013; Kapitány-Fővény, Mervó, Corazza és mtsai, 2015; Kapitány-Fővény, Mervó, Kertész és mtsai, 2015; Kapitány-Fővény, Zacher, Posta és Demetrovics, 2017). Kérdés volt, hogy vajon új társadalmi csoportok léptek be a fogyasztók közé, vagy pedig a korábbi szerhasználók váltottak át az új szerekre. Fennállnak-e speciális demográfiai (serdülőkor), társadalmi vagy egyéni jellemzők? Koráb-

ban említettük a szegregált társadalmi csoportokban megjelenő ÚPSZ-használatot mint egy speciális társadalmi csoport szerhasználatát, de említhetjük a helyettesítő kezelésben részt vevő szerhasználókat is, akik szintén veszélyeztetettek az ÚPSZ tekintetében. Ugyanakkor az utóbbi csoport a kutatások számára könnyebben elérhető, így az ÚPSZ-hatás olyan összetevői is vizsgálhatók, amelyek máshol nem (pl. Kapitány-Fövény, Farkas és mtsai, 2017).

Az ÚPSZ-oknál a használat élménye is feltárandó volt, hiszen ismeretlen szerek jelentek meg (ha a kémiai összetétel és így a hatás várható iránya ismert is volt). Az élmény és az énkép, az identitás közötti kapcsolat is kérdéses volt, amit az interpretatív fenomenológiai analízis módszerével lehetett megvizsgálni (Kassai, Pintér, Rácz, Böröndi és mtsai, 2017; Kassai, Pintér, Rácz, Erdősi és mtsai, 2017). Így választ kereshettek arra a kérdésre, hogy van-e az ÚPSZ-szerhasználói identitás és a drogos karrier között kapcsolat. A segítőintézmény-rendszer vonatkozásában a kutatások az opiát-korszak utáni ÚPSZ-korszakot tártak fel, ahol a korábbi, az opiáthasználók igényeire szabott terápiás és ártalomcsökkentő lehetőségek már nem hatékonyak (pl. túcsere-programok, helyettesítő és fenntartó kezelés, sorstárs- – korábbi heroinfüggő – alapú terápiás közösségek, felépülési modell).

Viselkedési addikciók

A magyarországi addiktológiai kutatás igen korán, már az ezredforduló legelején bekapcsolódott a viselkedési addikciók kutatásába (Nyikos, Szeredi és Demetrovics, 2001), sőt – elsődlegesen az ELTE-n folyó kutatásoknak köszönhetően – annak egyik meghatározó központja lett, hozzájárulva ahhoz az elmúlt két évtizedben lezajló szemléletváltozáshoz, amely a viselkedési addikciók integrációját eredményezte a korábban elsődlegesen vagy akár kizárólagosan a pszichoaktív-szer-használattal kapcsolatos problémákra szorítkozó addiktológiában (Demetrovics és Griffiths, 2012). Bár az egyes jelenségek addikcióként történő értelmezése már a 2000-es évek előtt is felbukkant a szakmai diskurzusokban mind hazánkban (Kelemen, 1994; Németh és Gerevich, 2000; Rácz, 1999; Túry, 1995), mind pedig a nemzetközi szintén (Griffiths, 1996, 2000), az egységes szemlélet valójában szinte teljes egészében hiányzott, sőt mára sem alakult ki egyértelműen.

A hazai kutatók és kutatások jelentősen hozzájárultak ezen szemléletmód-változás alakulásához (Király és Demetrovics, 2017; Király, Slecza és mtsai, 2017; Müller és mtsai, 2019), illetve emellett számos meghatározó kutatást végeztek az egyes viselkedési addikciókkal kapcsolatosan, elsődlegesen a problémás internethasználat (Demetrovics és mtsai, 2016; Demetrovics, Szeredi és Rózsa, 2008; Laconi és mtsai, 2019), a problémás videójáték-használat, a kényszeres vásárlás (Weinstein, Maraz, Griffiths, Lejoyeux és Demetrovics, 2016), a testedzésfüggőség (Mónok és mtsai, 2012), a szerencsejáték-használati zavar (Kun, Balázs, Arnold, Paksi és Demetrovics, 2012), a hiperszexualitás, a problémás pornóhasználat, a problémás közösségimédia-használat, a munkafüggőség és néhány egyéb viselkedés terén. Ezen kutatások egyrészt mérőeszközök, súlyosságbecslő skálák kialakítására (amelyek közül több ma már széles körben elterjedt, számos nyelvre lefordított eszközzé vált), epidemiológiai adatgyűjtésre, vala-

mint a pszichológiai prediktorok és komorbid tüneti állapotok feltárására irányultak (l. pl. Bányai és mtsai, 2017; Bőthe, Baumgartner és mtsai, 2020; Bőthe, Tóth-Király, Bella és mtsai, 2020; Bőthe, Tóth-Király, Griffiths és mtsai, 2020; Demetrovics és mtsai, 2012; Demetrovics és mtsai, 2011; Király és mtsai, 2019; Király, Tóth, Urbán, Demetrovics és Maraz, 2017; Maraz, Hende, Urbán és Demetrovics, 2017).

Hatékonyságvizsgálatok

A heroinhasználat elterjedése olyan addiktológiai terápiás eljárások bevezetését igényelte Magyarországon, amelyek addig nem álltak rendelkezésre, és sok esetben a közvélemény, de akár egyes szakembercsoportok részéről is ellenállást váltottak ki. Ilyen volt az 1990-es évek eleje óta az opiáthasználók helyettesítő, illetve fenntartó kezelésének (metadonnal, Suboxonnal) ismertetése és vizsgálata (Demetrovics, Farkas és mtsai, 2009; Demetrovics, Honti, Csorba és Szemelyácz, 2001; Demetrovics, Honti, Szemelyácz és Csorba, 2001; Honti, Szemelyácz, Demetrovics és Csorba, 2001; Petke és mtsai, 2011; Petke és mtsai, 2012). Az addiktológiai pszichológia szempontjából különösen érdekesek azok a vizsgálatok, melyek e speciális populáción teszik lehetővé pl. a negatív életeseményekkel való megküzdés vagy az öngyógyszerelési modell tanulmányozását (Kapitány-Fővény, Kiss és mtsai, 2020). A prevenciós programok hatékonyságvizsgálatait korábban említettük.

Kvalitatív droggutatások

A marginalizált társadalmi csoportok szerhasználatával kapcsolatos kutatások az 1980-as években indultak, akkor még a városi etnográfia és a szociálpszichiátria alá sorolt módszertannal (Rácz, 1989). Az 1990-es években születtek Kelemen Gábor a kvalitatív módszertant a szociális konstruktivizmus felől megalapozó tanulmányai. Az 1990-es évektől már kvalitatív módszerekkel folytak kutatások: elsősorban az elérést, a kapcsolatfelvételt célzó módszerekkel, illetve a résztvevő megfigyelést végző kutató kutatói pozíciójának feltárásával. E kutatások kapcsolódtak a heroinhasználók injekciós szokásait feltáró és a jelenségre adott ellátási válasz (ártalomcsökkentés) tanulmányozásához, majd az ÚPSZ megjelenéséhez. A 2010-es években a kvalitatív pszichológiai módszerek fejlesztése került a középpontba, az interpretatív fenomenológiai analízis hazai adaptációjával (Rácz, Pintér és Kassai, 2017). A módszer az élmény- és identitás-szerveződés feltárására, illetve e két jelenség összekapcsolt fejlődésének vizsgálatára alkalmas. Az életút-narratívák vizsgálata hiányos ágenciájú, áldozati narratívák azonosítását teszi lehetővé, vagy a felépülés és a segítség összekapcsolódásának vizsgálatát az addiktológia területén dolgozó tapasztalati szakértők esetében (Rácz, Csák és Lisznyai, 2015; Rácz, Kassai és mtsai, 2015). A kezelés-felépülés során pedig a kereső-felfedező típusú betegség-narratíva jelenik meg (Rácz, 2006).

A Rácz József által vezetett Kvalitatív Pszichológia Kutatócsoport (ELTE Pszichológiai Intézet) fő érdeklődési területe az addiktológiai pszichológia, ahogy azt az ÚPSZ-vagy a szegregátumkutatásoknál láttuk.

Mérőeszközök fejlesztése és validálása

A mérőeszközök fejlesztése érinti addiktológiai problémák beavatkozásszempon্তু mérését, a szűrést és az állapotfelmérést, a veszélyeztetettség meghatározását, a diagnosztikus munkát, valamint az epidemiológiai kutatásokat. A mérőeszköz-fejlesztés téje, hogy sikerül-e olyan mérőeszközöket kifejleszteni, amelyek segítségével eldönthető, hogy egy addikciós jelenség mikor minősül, mikor minősíthető betegségként, illetve orvosi, pszichológiai beavatkozást igénylő állapotként. A mérőeszköz-fejlesztés az addikciós problémák bizonyítékon alapuló kezelésének, illetve a terápiás protokollok kidolgozásának is az alapját képezi. A beavatkozások tervezéséhez ismernünk kell, hogy a társadalom egyes nagyobb csoportjaiban mekkora az addikciós problémákkal küzdők köre; sikerül-e ezekhez az „adatokhoz” kockázati és védőfaktorokat, motivációs állapotokat rendelni, így egy hatékony intervenció rendszer kialakítani.

SZAKMAI KÖZÉLETI FEJLEMÉNYEK

Az első szakmai ernyőszervezetek (Magyar Narkológiai Társaság, Drogambulanciák Szakmai Szövetsége Tanácsa) már 1988-ban megszülettek, de az addiktológia terület országosan átfogó Magyar Addiktológiai Társaság megalakulása 1994-ben történt meg. Az ekkor még és működése első tíz évében elsődlegesen orvosi társaság a 2000-es évek elejétől-közepétől fokozatosan nyitott a szociális szakmák, illetve a pszichológiai szakma felé, s vált interdiszciplináris tudományos-szakmai társasággá. Az 1994 óta évi-kétévi rendszerességgel megrendezett országos kongresszusok az addiktológia szakma meghatározó rendezvényeivé váltak, de ezek mellett a társaság számos kisebb továbbképzést, szakmai konferenciát is rendezett az elmúlt évtizedekben.

A hazai addiktológia kibontakozása első pillanatától kereste és erősítette nemzetközi kötődéseit, s jelenleg kifejezetten erősen beágyazott a nemzetközi kutatási-együttműködési rendszerekbe. A Magyar Addiktológiai Társaság tagja a hasonló szervezeteket tömörítő nemzetközi ernyőszervezetnek (International Confederation of Alcohol, Tobacco and other Drug [ATOD] Research Associations; ICARA). A viselkedési addikciókkal foglalkozó első nemzetközi konferencia (1st International Conference on Behavioral Addictions) 2013-ban Budapesten került megrendezésre, s a viselkedési addikciók kutatására létrehozott nemzetközi szervezet (International Society for the Study of Behavioral Addictions, 2016) alapító elnöke Demetrovics Zsolt. Hasonlóképp Budapesten, egy nemzetközi pályázati együttműködés keretében került megrendezésre az első, az új szintetikus szerekkel foglalkozó nemzetközi kongresszus (First International Conference on Novel Psychoactive Substances) 2012 tavaszán. Szintén kiemelendő, hogy 2005-ben szintén Budapest adhatott otthont az egyik legjelentősebb nemzetközi addiktológiai kongresszusnak (48th International ICAA Conference on Dependences). Magyarország a kezdetektől, 1995-től tagja a nemzetközi ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs) kutatásnak Elekes Zsuzsanna és Paksi Borbála révén, illetve mintegy három és fél évtizede csatlakozott, és azóta aktív résztvevője a szintén nemzetközi HBSC Health Behaviour in School-Aged Children kutatásnak, kezdetben Aszmann Anna (Országos Gyermekek-

jóléti Intézet), jelenleg Németh Ágnes (ELTE Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék) vezetésével.

Az addiktológia megerősödése tekintetében kiemelendő a képzési rendszer kialakítása. A 80-as évek végén, 90-es évek elején induló rövidebb tanfolyamokat viszonylag hamar váltotta a formális, egyetemekhez rendelt képzési-szakképzési rendszer kialakítása. Az orvosi területen az addiktológus szakvizsga bevezetése (1994), pszichológus szakterületen a klinikai addiktológiai szakpszichológus képzés elindítása, az egyéb diplomások számára pedig az addiktológiai konzultáns képzés (1997) jelentett továbbképzési lehetőséget.

A szakmai folyóiratok terén az *Alkoholológia* helyét 1993-tól a Buda Béla szerkesztette *Szenvedélybetegségek* (Addictologia Hungarica) vette át, amelyet aztán 2003-tól Rácz József szerkesztett *Addiktológia* (Addictologia Hungarica) néven, megújult formában, akkor már a Magyar Addiktológiai Társaság lapjaként (kiadó: Interdiszciplináris Addiktológiai Fórum Tudományos és Ismeretterjesztő Kht.). A folyóirat 2010-es megszűnése szomorú fejlemény a hazai addiktológia történetében, de egyben a terület jelentős fejlődését és nemzetköziesedését is jelzi. A területen tudományosan publikáló hazai szakemberek túlnyomó többsége ugyanis a 2010-es években már dominánsan nemzetközi lapokban közölte eredményeit, s így módon az *Addiktológia* egyre kevésbé számíthatott magyar nyelvű kéziratokra. A magyar nyelvű addiktológiai közlemények ma elsősorban a *Psychiatria Hungarica*, a *Magyar Pszichológiai Szemle*, a *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* vagy a *Neuropsychopharmacologia Hungarica* hasábjain jelennek meg, ritkábban társadalomtudományi, szociológiai folyóiratokban.

A folyóiratok tekintetében kiemelendő, hogy hazai alapítású (ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, 2010, alapító főszerkesztő: Demetrovics Zsolt) és az Akadémiai Kiadó gondozásában jelenik meg az addiktológia első három legjelentősebb szakmai folyóirata között rangsorolt *Journal of Behavioral Addictions* című folyóirat (Q1 besorolású, impakt faktora: 6,756).

ZÁRÓ GONDOLATOK

Az addiktológia hazai fejlődése a fentiek alapján igazi sikerterületnek mondható az elmúlt mintegy harminc év vonatkozásában. Több kutatócsoport nemzetközi szinten is meghatározó eredményeket mutat fel, kutatóink részét képezik a nemzetközi kutatás főáramának, s képviseltetik magukat sikeres nemzetközi pályázatok résztvevőiként, jelentős folyóiratok szerkesztőiként és egyéb meghatározó pozíciókban. Mindemellett meg kell azonban említeni a szélesebb értelemben vett addiktológiai kutatóhelyek és egykor a nemzeti kábítószerügyi koordinációhoz tartozó intézmények megszűnését, a szakemberek elvándorlását is. A tudományos sikerek mellett a klinikai addiktológiai ellátás fejlődése jelentős hátrányokat szenved, a 2010-es évektől kezdődően a prevenció támogatása nagymértékben csökkent, az ártalomcsökkentés területét pedig a forráshiány mellett többször politikai támadások is érték. Mindez kettős képet mutat, azaz a tudományos sikeresség mellett a területet a drogpolitika visszahúzódása, s ennek következtében a terület érdekérvényesítésének csökkenése, s így módon a terápiás és prevenció terület deficitje jellemzi.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány elkészítését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatta (KKP126835; KPI35629).

IRODALOM

- Andó, B., Rozsa, S., Kurgyis, E., Szkaliczki, A., Demeter, I., Szikszay, P., et al. (2014). Direct and indirect symptom severity indicators of alcohol dependence and the personality concept of the biosocial model. *Subst Use Misuse*, 49(4), 418–426. DOI: 10.3109/10826084.2013.841250
- Andorka, R. (1987). Történet, demográfia és társadalmi különbségek. *Info-Társadalomtudomány*, 2, 17–28.
- Andorka, R. (1988). Az alkoholizmus magyarországi kutatása. Münnich, I. (Ed.), *Tanulmányok a társadalmi beilleszkedési zavarokról* (pp. 12–15). Budapest: Kossuth.
- Andorka, R. (1994). Alkoholizmus és alkoholpolitika. Münnich, I., & Moksony, F. (Eds), *Devianciák Magyarországon* (pp. 266–297). Budapest: Közélet.
- Andorka, R., Buda, B., Donga, K., György, I., Kolozsi, B., Moksony, F., et al. (1986). *Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon*. Budapest: Kossuth.
- Bácskai, E., & Gerevich, J. (1997). *Iffúság és drogfogyasztás*. Budapest: Animula.
- Bácskai, E., & Gerevich, J. (2006). *Kokainprobléma Magyarországon*. Budapest: Medicina.
- Bányai, F., Zsila, Á., Király, O., Maraz, A., Elekes, Z., Griffiths, M. D., et al. (2017). Problematic Social Media Use: Results from a Large-Scale Nationally Representative Adolescent Sample. *PLOS One*, 12(1), e0169839. DOI: 10.1371/journal.pone.0169839
- Benschop, A., Urbán, R., Kapitány-Fövény, M., Van Hout, M. C., Dąbrowska, K., Felvinczi, K. et al. (2020). Why do people use new psychoactive substances? Development of a new measurement tool in six European countries. *Journal of Psychopharmacology*, 34, 600–611.
- Bőthe, B., Baumgartner, C., Schaub, M. P., Demetrovics, Zs., & Orosz, G. (2020). Hands-off: Study protocol of a two-armed randomized controlled trial of a web-based self-help tool to reduce problematic pornography use. *Journal of Behavioral Addiction*, 9(2), 433–445. DOI: 10.1556/2006.2020.00037
- Bőthe, B., Tóth-Király, I., Bella, N., Potenza, M. N., Demetrovics, Zs., & Orosz, G. (2020). Why do people watch pornography? The motivational basis of pornography use. *Psychology of Addictive Behaviors*, 35(2), 172–186. DOI: 10.1037/adb0000603
- Bőthe, B., Tóth-Király, I., Griffiths, M. D., Potenza, M. N., Orosz, G., & Demetrovics, Zs. (2020). Are sexual functioning problems associated with frequent pornography use and/or problematic pornography use? Results from a large community survey including males and females. *Addictive Behaviors*, 112, 106603. DOI: 10.1016/j.addbeh.2020.106603
- Buda, B. (1981). *Pszichoterápia*. Budapest: Gondolat.
- Buda, B. (1992). *Az alkoholológia új távlatai – Utak az alkoholproblémák megértéséhez, megelőzéséhez és korai kezelésbeviteléhez*. Budapest: Alkoholizmus Elleni Bizottság.
- Buda, B. (1995). *Szenvedélyeink – Megelőzés, felismerés, rehabilitálás*. Budapest: SubRosa.
- Csák, R., Demetrovics, Zs., & Rácz, J. (2013). Transition to injecting 3,4-methylene-dioxy-pyrovralerone (MDPV) among needle exchange program participants in Hungary. *Journal of Psychopharmacology*, 27(6), 559–563. DOI: 10.1177/0269881113480987
- Csák, R., Szécsi, J., Kassai, S., Márványkövi, F., & Rácz, J. (2020). New psychoactive substance use as a survival strategy in rural marginalised communities in Hungary. *International Journal of Drug Policy*, 85, 102639. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2019.102639>

- Csibi, S., Griffiths, M. D., Cook, B., Demetrovics, Zs., & Szabó, A. (2018). The psychometric properties of the smartphone application-based addiction scale (SABAS). *International Journal of Mental Health and Addiction*, 16(2), 393–403.
- Demetrovics, Zs. (1998). *Drog és Disco Budapesten. Táncos szórakozóhelyeket látogató fiatalok szocio-demográfiai jellemzői és drogfogyasztási szokásai*. Budapest: Budapesti Szociális Forrásközpont.
- Demetrovics, Zs. (2000). *A szintetikus drogok világa. Diszkódrogok, drogfogyasztók, szubkultúrák*. Budapest: Animula.
- Demetrovics, Zs. (2001). *Droghasználat Magyarország táncos szórakozóhelyein*. Vol. 1. Budapest: L'Harmattan.
- Demetrovics, Zs. (2003a). Ártalomcsökkentő drogpolitika és ártalomcsökkentő programok Magyarországon: Helyzetkép – 2003. In Ritter, I., & Felvinczi, K. (Eds.), *Jelentés a magyarországi kábítószerhelyzetről* (pp. 181–186). Budapest: Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium.
- Demetrovics, Zs. (2003b). Szintetikus drogok kockázatfelmérése: a ketamin, a GHB és a 4-MTA. *Addictologia Hungarica*, 2(1), 93–104.
- Demetrovics, Zs. (2003c). Szintetikus drogok kockázatfelmérése: a PMMA. *Addictologia Hungarica*, 2(3–4), 431–437.
- Demetrovics, Zs. (2007a). *Az addiktológia alapjai I*. Budapest: ELTE Eötvös.
- Demetrovics, Zs. (2007b). *Drog, család, személyiség. Különböző típusú drogok használatának személyiségszociológiai és családi háttere*. Budapest: L'Harmattan.
- Demetrovics, Zs. (2007c). *A droghasználat funkciói*. Budapest: Akadémiai.
- Demetrovics, Zs. (2009a). *Az addiktológia alapjai II*. Budapest: ELTE Eötvös.
- Demetrovics, Zs. (2009b). *Az addiktológia alapjai III*. Budapest: ELTE Eötvös.
- Demetrovics, Zs. (2010). Examples of the interaction between researchers and policy-makers from 16 countries. In Muscat, R. (Ed.), *Research and policy* (pp. 21). Strasbourg: Council of Europe.
- Demetrovics, Zs. (2014). *Viselkedési addikciók: spektrumszemléletű kutatások*. (Doctor of the Hungarian Academy of Sciences) Budapest: ELTE.
- Demetrovics, Zs., Farkas, J., Csorba, J., Németh, A., Mervó, B., Szemelyácz, J., et al. (2009). Early experience with Suboxone maintenance therapy in Hungary. *Neuropsychopharmacologia Hungarica*, 11(4), 249–257.
- Demetrovics, Zs., & Griffiths, M. D. (2012). Behavioral addictions: Past, present and future. *Journal of Behavioral Addictions*, 1(1), 1–2.
- Demetrovics, Zs., Honti, J., Csorba, J., & Szemelyácz, J. (2001). A szubsztitúciós metadon kezelés I. Történeti áttekintés. *Psychiatria Hungarica*, 16(1), 57–69.
- Demetrovics, Zs., Honti, J., Szemelyácz, J., & Csorba, J. (2001). A szubsztitúciós metadon kezelés III. Hatékonyság. *Psychiatria Hungarica*, 16(1), 80–99.
- Demetrovics, Zs., Király, O., Koronczai, B., Griffiths, M. D., Nagygyörgy, K., Elekes, Z., et al. (2016). Psychometric Properties of the Problematic Internet Use Questionnaire Short-Form (PIUQ-SF-6) in a Nationally Representative Sample of Adolescents. *PLoS One*, 11(8).
- Demetrovics, Zs., & Kun, B. (2010). *Az addiktológia alapjai IV. Viselkedési függőségek*. Budapest: ELTE Eötvös.
- Demetrovics, Zs., & Kun, B. (2011). *Integrált addiktológiai ellátások terjesztése*. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Demetrovics, Zs., Paksi, B., & Düll, A. (2009). *Pláza, ifjúság, életmód: Egészségmagatartás vizsgálatok a fiatalok körében*. Budapest: L'Harmattan.
- Demetrovics, Zs., & Pelle, A. (2000). „Biztonságos szórakozóhely” program. Ajánlás valamint elméleti és jogi háttéranyag a táncos szórakozóhelyek biztonságos üzemeltetéséhez. *Addictologia Hungarica*, 8, 433–441.

- Demetrovics, Zs., Szeredi, B., & Rózsa, S. (2008). The three-factor model of internet addiction: the development of the Problematic Internet Use Questionnaire. *Behavior Research Methods*, 40(2), 563–574.
- Demetrovics, Zs., Urbán, R., Nagygyörgy, K., Farkas, J., Griffiths, M. D., Pápay, O., et al. (2012). The development of the problematic online gaming questionnaire (POGQ). *PloS One*, 7(5), e36417.
- Demetrovics, Zs., Urbán, R., Nagygyörgy, K., Farkas, J., Zilahy, D., Mervó, B., et al. (2011). Why do you play? The development of the motives for online gaming questionnaire (MOGQ). *Behavior Research Methods*, 43(3), 814–825.
- Elekes, Z. (2009). *Egy változó kor változó ifjúsága: fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztása Magyarországon, ESPAD 2007*. Budapest: L'Harmattan.
- Elekes, Z. (2012). *Az ifjúkori drogfogyasztás epidemiológiája. Egészségkárosító magatartások elterjedtsége és társadalmi-demográfiai jellemzői középiskolások körében végzett kutatások alapján*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Elekes, Z., Arnold, P., & Bencsik, N. (2020). *Iskolások egészségkárosító magatartása 25 év távlatában: A 2019. évi ESPAD kutatás magyarországi eredményei*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Elekes, Z., & Paksi, B. (1994). Adalékok a magyarországi drogfogyasztás alakulásához. In Münich, I., & Moksony, F. (Eds), *Devianciák Magyarországon* (pp. 308–322). Budapest: Közélet.
- Elekes, Z., & Paksi, B. (1996). *A magyarországi középiskolások alkohol- és drogfogyasztása. ESPAD The European School Survey Project on Alcohol and Drugs 1995*. Budapest: Népjóléti Minisztérium.
- Elekes, Z., & Paksi, B. (1997). *Szabadságvesztés büntetést töltők kábítószer-fogyasztással kapcsolatos rizikócsoportjainak feltárása* (pp. 1–112). Budapest: Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár.
- Elekes, Z., & Paksi, B. (2000). *Drogok és fiatalok: középiskolások droghasználata, alkoholfogyasztása és dohányzása az évezred végén Magyarországon*. ISMertető 8. Budapest: ISM.
- Elekes, Z., & Paksi, B. (2004). *A jogerősen fogvatartottak kábítószer- és egyéb szenvedélyszer-használata*. Budapest: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.
- Elekes, Z., & Paksi, B. (2005). A gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztása. *Kapocs*, 4(5).
- Erdős, M. B., Bognár, A., Borda, V., Brettner, Z., Kelemen, G., Madácsy, J., et al. (2018). Az addiktológiai ellátórendszer vizsgálata: Kutatási zárójelentés. *Szociális Szemle*, 11(1–2), 1–289.
- Erdős, M. B., & Kelemen, G. (2015). A terápiás közösségek értékelésének javasolt modellje. *Szociális Szemle*, 8(1–2), 220–234.
- Felvinczi, K. (2006). A család szerepe a drogprevencióban. In Bíró, J. (Ed.), *Biopolitika–drogprevenció. Tanulmányok a kábítószer-fogyasztás megelőzéséről*. Budapest: L'Harmattan – ELTE Társadalomtudományi Kar.
- Felvinczi, K. (2019). Minőségfejlesztési törekvések a prevenció területén a világban. *Educatio*, 28(3), 459–472.
- Felvinczi, K., & Nyírády, A. (2009). *Drogpolitika számokban*. Budapest: L'Harmattan – Nemzeti Drogmegelőzési Intézet.
- Felvinczi, K., Sebestyén, E., Mutatayi, C., & Malczewski, A. (2015a). *EDPQS Toolkit 1: Selecting quality drug prevention initiatives for funding and support (Funding & Decision-Making Toolkit). Assessment Quality Criteria Checklist*. Liverpool: Centre for Public Health.
- Felvinczi, K., Sebestyén, E., Mutatayi, C., & Malczewski, A. (2015b). *EDPQS Toolkit 1: Selecting quality drug prevention initiatives for funding and support (Funding & Decision-Making Toolkit). Policy Guide – Part 1: Challenges in selecting high quality prevention initiatives*. Liverpool: Centre for Public Health.
- Felvinczi, K., Sebestyén, E., Mutatayi, C., & Malczewski, A. (2015). *EDPQS Toolkit 1: Selecting quality drug prevention initiatives for funding and support (Funding & Decision-Making Toolkit)*.

- Policy Guide – Part 2: Key issues for promoting high quality in drug prevention.* Liverpool: Centre for Public Health.
- Gerevich, J. (1988). A hazai drogproblémák és kezelésük. In Baló, G., & Lipovecz, I. (Eds), *Tények könyve* (pp. 509–511). Budapest: Computerworld Informatika Kft.
- Gerevich, J. (1989). *Közösségi mentálhigiéné.* Budapest: Animula.
- Gerevich, J. (1992). *A kábítószer kihívása.* Budapest: Gondolat.
- Gerevich, J., & Bácskai, E. (1995). *The Development and Prevention of Drug Use.* Budapest: Akadémia.
- Gerevich, J., & Bácskai, E. (2012). *Korszerű addiktológiai mérőmódszerek.* Budapest: Semmelweis.
- Gerevich, J., & Bácskai, E. (2017). *Agresszió, öngyilkosság, addikció.* Budapest: Noran Libro.
- Gerevich, J., Bácskai, E., & Rózsa, S. (2003). *A drogambulanciák működése és hatékonysága.* Budapest: Animula.
- Gerevich, J., & Zseni, A. (1981). Serdülőkori öndestruktív tendenciák és „ellenkultúra”. *Alkohol*, 12, 249–251.
- Griffiths, M. D. (1996). Behavioural addictions: An issue for everybody? *Journal of Workplace Learning*, 8, 19–25.
- Griffiths, M. D. (2000). Does Internet and Computer „Addiction” Exist? Some Case Study Evidence. *Cyberpsychology and Behavior*, 3, 211–218.
- Griffiths, M. D., King, D. L., & Demetrovics, Zs. (2014). DSM-5 internet gaming disorder needs a unified approach to assessment. *Neuropsychiatry*, 4(2), 1–4.
- Griffiths, M. D., Van Rooij, A. J., Kardefelt-Winther, D., Starcevic, V., Király, O., Pallesen, S., et al. (2016). Working towards an international consensus on criteria for assessing Internet gaming disorder: A critical commentary on Petry et al. (2014). *Addiction*, 111(1), 167.
- Gyarmathy, V. A., Csák, R., Bálint, K., Bene, E., Varga, A. E., Varga, M., et al. (2016). A needle in the haystack—the dire straits of needle exchange in Hungary. *BMC Public Health*, 16(1), 1–7.
- Honti, J., Szemelyácz, J., Demetrovics, Zs., & Csorba, J. (2001). A szubsztitúciós metadon kezelés II. Farmakológia és alkalmazás. *Psychiatria Hungarica*, 16(1), 70–79.
- Horváth, Z., Paksi, B., Felvinczi, K., Griffiths, M. D., Demetrovics, Zs., & Urbán, R. (2019). An empirically based typology of alcohol users in a community sample using latent class analysis. *European Addiction Research*, 25(6), 293–302.
- Kapitány-Fővény, M., Ferenci, T., Demetrovics, Zs., & Sulyok, M. (2021). Predicting the number of GHB-related toxicologic admissions using Google Trends Data. *International Journal of Mental Health and Addiction*. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11469-021-00706-9>
- Kapitány-Fővény, M., Kertész, M., Winstock, A., Deluca, P., Corazza, O., Farkas, J., et al. (2013). Substitutional potential of mephedrone: An analysis of the subjective effects. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 28(4), 308–316.
- Kapitány-Fővény, M., Kiss, A., Farkas, J., Kuczora, K. E., Pataki, P., Horváth, J., & Demetrovics, Zs. (2020). Childhood Trauma, Cognitive Emotion Regulation and Motivation for Behavior Change Among Clients of Opioid Substitution Treatment With and Without Past Year Synthetic Cathinone Use During Therapy. *Frontiers in Neuroscience*, 14, 37.
- Kapitány-Fővény, M., Mervó, B., Corazza, O., Kökönyi, G., Farkas, J., Urbán, R., et al. (2015). Enhancing sexual desire and experience: An investigation on the sexual correlates of gamma-hydroxybutyrate (GHB) use. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 30(4), 276–284.
- Kapitány-Fővény, M., Mervó, B., Kertész, M., Corazza, O., Farkas, J., Kökönyi, G., et al. (2015). Is there any difference in patterns of use and psychiatric symptom status between injectors and non-injectors of mephedrone? *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 30(4), 233–243.

- Kapitány-Fővény, M., Urbán, R., Varga, G., Potenza, M. N., Griffiths, M. D., Székely, A., et al. (2020). The 21-item Barratt Impulsiveness Scale Revised (BIS-R-21): An alternative three-factor model. *Journal of Behavioral Addictions*, 9(2), 225–246.
- Kapitány-Fővény, M., Vagdalt, E., Ruttkey, Z., Urbán, R., Richman, M. J., & Demetrovics, Zs. (2018). Potential of an interactive drug prevention mobile phone app (once upon a high): questionnaire study among students. *JMIR Serious Games*, 6(4), e9944.
- Kapitány-Fővény, M., Zacher, G., Posta, J., & Demetrovics, Zs. (2017). GHB-involved crimes among intoxicated patients. *Forensic Science International*, 275, 23–29.
- Kapitány-Fővény, M., Farkas, J., Pataki, P. A., Kiss, A., Horváth, J., Urbán, R., & Demetrovics, Zs. (2017). Novel psychoactive substance use among treatment-seeking opiate users: The role of life events and psychiatric symptoms. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 32(3), e2602.
- Kassai, S., Pintér, J. N., Rácz, J., Böröndi, B., Tóth-Karikó, T., Kerekes, K., & Gyarmathy, V. A. (2017). Assessing the experience of using synthetic cannabinoids by means of interpretative phenomenological analysis. *Harm Reduction Journal*, 14(1), 1–10.
- Kassai, S., Pintér, J. N., Rácz, J., Erdősi, D., Milibák, R., & Gyarmathy, V. A. (2017). Using interpretative phenomenological analysis to assess identity formation among users of synthetic cannabinoids. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 15(5), 1047–1054.
- Kelemen, G. (1994). *Az addikciók széles spektruma*. Budapest: Országos Alkoholológiai Intézet.
- Kelemen, G. (2001). *Szenvedélybetegség, család, pszichoterápia*. Pécs: Pro Pannonia.
- Kelemen, G. (2009). *A velünk élő szenvedélyek – Szenvedélypolitika és egészségtanulás*. Pécs: Pannónia Könyvek.
- Kelemen, G. (2011). *Átlendülés. Változatok a reflektív klinikai szociális munkához*. Budapest: Animula.
- King, D. L., Delfabbro, P. H., Potenza, M. N., Demetrovics, Zs., Billieux, J., & Brand, M. (2018). Internet gaming disorder should qualify as a mental disorder. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 52(7), 615–617.
- Király, O., Bőthe, B., Ramos-Díaz, J., Rahimi-Movaghar, A., Lukavská, K., Hrabec, O., et al. (2019). Ten-Item Internet Gaming Disorder Test (IGDT-10): Measurement invariance and cross-cultural validation across seven language-based samples. *Psychology of Addictive Behaviors*, 33(1), 91.
- Király, O., & Demetrovics, Zs. (2017). Inclusion of Gaming Disorder in ICD has more advantages than disadvantages: Commentary on: Scholars' open debate paper on the World Health Organization ICD-11 Gaming Disorder proposal (Aarseth et al.). *Journal of Behavioral Addictions*, 6(3), 280–284.
- Király, O., Griffiths, M. D., & Demetrovics, Zs. (2015). Conceptualization, debates, and controversies. *Current Addiction Reports*, 2(3), 254–262.
- Király, O., Slezcka, P., Pontes, H. M., Urbán, R., Griffiths, M. D., & Demetrovics, Zs. (2017). Validation of the Ten-Item Internet Gaming Disorder Test (IGDT-10) and evaluation of the nine DSM-5 Internet Gaming Disorder criteria. *Addictive Behaviors*, 64, 253–260.
- Király, O., Tóth, D., Urbán, R., Demetrovics, Zs., & Maraz, A. (2017). Intense video gaming is not essentially problematic. *Psychology of Addictive Behaviors*, 31(7), 807.
- Kisszékelyi, Ö. (1973). Antiparkinsonos szer (Parkan) mint hallucinogén. *Orvosi Hetilap*, 15, 855–859.
- Kisszékelyi, Ö. (1975). Drogfogyasztás középiskolások körében. *Orvosi Hetilap*, 15, 846–848.
- Kisszékelyi, Ö. (1979). *Toxikománia*. Budapest: BM Könyvkiadó.
- Kovács, I., Demeter, I., Janka, Z., Demetrovics, Zs., Maraz, A., & Andó, B. (2020). Different aspects of impulsivity in chronic alcohol use disorder with and without comorbid problem gambling. *PloS One*, 15(1), e0227645.

- Kovács, I., Pribék, I. K., Demeter, I., Rózsa, S., Janka, Z., Demetrovics, Zs., & Andó, B. (2020). The personality profile of chronic alcohol dependent patients with comorbid gambling disorder symptoms. *Comprehensive Psychiatry*, 101, 152183.
- Kun, B., Balázs, H., Arnold, P., Paksi, B., & Demetrovics, Zs. (2012). Gambling in Western and Eastern Europe: the example of Hungary. *Journal of Gambling Studies*, 28(1), 27–46.
- Kun, B., Urbán, R., Paksi, B., Griffiths, M. D., Richman, M. J., & Demetrovics, Zs. (2019). The effects of trait emotional intelligence on adolescent substance use: Findings from a Hungarian representative survey. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 367.
- Laconi, S., Urbán, R., Kaliszewska-Czeremska, K., Kuss, D. J., Gnisci, A., Sergi, I., et al. (2019). Psychometric evaluation of the nine-item Problematic Internet Use Questionnaire (PIUQ-9) in nine European samples of internet users. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 136.
- Lázár, I., & Pikó, B. (2012). *Orvosi antropológia*. Budapest: Medicina.
- Levendel, L. (1987). *Alkoholbetegek gyógykezelése és gondozása*. Budapest: Akadémiai.
- Maraz, A., Hende, B., Urbán, R., & Demetrovics, Zs. (2017). Pathological grooming: Evidence for a single factor behind trichotillomania, skin picking and nail biting. *PLoS One*, 12(9), e0183806.
- Mónok, K., Berczik, K., Urbán, R., Szabó, A., Griffiths, M. D., Farkas, J., et al. (2012). Psychometric properties and concurrent validity of two exercise addiction measures: A population wide study. *Psychology of Sport & Exercise*, 13(6), 739–746.
- Müller, A., Brand, M., Claes, L., Demetrovics, Zs., De Zwaan, M., Fernández-Aranda, F., et al. (2019). Buying-shopping disorder—is there enough evidence to support its inclusion in ICD-11? *CNS Spectrums*, 24(4), 374–379.
- Nădășan, V., Foley, K. L., Péntes, M., Paulik, E., Mihăicuță, Ș., Ábrám, Z., et al. (2016). The Short-term Effects of ASPIRA: A Web-based, Multimedia Smoking Prevention Program for Adolescents in Romania: A Cluster Randomized Trial. *Nicotine & Tobacco Research*, 19(8), 908–915. DOI: <https://doi.org/10.1093/ntr/ntw308>
- Németh, A., & Gerevich, J. (2000). *Addikciók*. Budapest: Medicina.
- Nyikos, E., Szeredi, B., & Demetrovics, Zs. (2001). Egy új viselkedéses addikció: Az internethasználat személyiségpszichológiai korrelátumai. *Pszichoterápia*, 10(3), 168–182.
- Országgyűlés (2000). *Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására*. Budapest.
- Örkényi, Á., Aszmann, A., Balogh, Á., Koszonits, R., Kőkőnyei, G., Németh, Á., et al. (2003). *Drogfogyasztás állami gondozott fiatalok körében*. Budapest: Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium.
- Paksi, B. (2003). *Drogok és felnőttek: a tizennyolc év feletti lakosság drogfogyasztása és droggal kapcsolatos gondolkodása az ezredfordulón, Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan.
- Paksi, B. (2019). Magyarországi tendenciák az iskolai prevenció területén. *Educatio*, 28(3), 441–458.
- Paksi, B., & Arnold, P. (2010). A jogerősen elítélt fogvatartottak droghasználata. *Börtönügyi Szemle*, 29(1), 1–23.
- Paksi, B., & Demetrovics, Zs. (2002). *A drogprevenció gyakorlat megismerése. A budapesti középiskolai drogprevenció programok felmérése és értékelése*. Budapest: L'Harmattan.
- Paksi, B., & Demetrovics, Zs. (2011). *Drogprevenció és egészségfejlesztés az iskolában*. Budapest: L'Harmattan.
- Paksi, B., & Demetrovics, Zs. (2021). *Addiktológiai problémák Magyarországon – Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében*. Budapest: L'Harmattan.
- Paksi, B., Demetrovics, Zs., & Czakó, Á. (2002a). Az iskolai drogprevenció programok értékelése I. rész. *Addictologia Hungarica*, 1(1), 15–37.
- Paksi, B., Demetrovics, Zs., & Czakó, Á. (2002b). Az iskolai drogprevenció programok értékelése II. rész. *Addictologia Hungarica*, 1(1), 38–49.

- Paksi, B., Demetrovics, Zs., Griffiths, M. D., Magi, A., & Felvinczi, K. (2020). Estimating and managing the changing methodological parameters of self-report surveys of addictive behavior-based on the waves of the National Survey on Addiction Problems in Hungary. *Neuropsychopharmacologia Hungarica*, 22(1), 29–42.
- Paksi, B., Demetrovics, Zs., Magi, A., & Felvinczi, K. (2017). Az Országos Lakossági Adatfelvétel az Addiktológiai Problémákról 2015 (OLAAP 2015) reprezentatív lakossági felmérés módszertana és a minta leíró jellemzői. *Neuropsychopharmacologia Hungarica*, 19, 55–85.
- Paksi, B., Demetrovics, Zs., Nyírády, A., Nádas, E., Buda, B., & Felvinczi, K. (2006). A magyarországi iskolai drogprevenciós programok jellemzői. *Addictologia Hungarica*, 5(1–2), 5–36.
- Paksi, B., Gurály, Z., Arnold, P., Schmidt, A., & Breitner, P. (2008). A drogfogyasztás és hajléktalanság. *Addiktológia Hungarica*, 2, 101–130.
- Paksi, B., Magi, A., & Gurály, Z. (2021). A hajléktalan emberek pszichoaktív szerhasználata. *Esély*, 32.
- Paksi, B., Rózsa, S., Kun, B., Arnold, P., & Demetrovics, Zs. (2009). A magyar népesség addiktológiai problémái: az országos lakossági adatfelvétel az addiktológiai problémákról (OLAAP) reprezentatív felmérés módszertana és a minta leíró jellemzői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 10(4), 273–300.
- Petke, Z., Csorba, J., Mészáros, J., Vingender, I., Farkas, J., Demetrovics, Zs., et al. (2011). Kezelésben maradásra ható tényezők vizsgálata metadon- és burrenorfine/naloxone terápiában részesülő opiátfüggőknél. *Addictologia Hungarica*, 10(1), 5–31.
- Petke, Z., Csorba, J., Mészáros, J., Vingender, I., Farkas, J., Demetrovics, Zs., et al. (2012). Buprenorphin/naloxon szubsztitúció alatt álló opiátfüggők pszichoszociális tüneteinek változásai hathónapos terápia során. *Neuropsychopharmacologia Hungarica*, 14(1), 7–17.
- Pikó, B. (2000). *Fiatalok pszichoszociális egészsége és rizikómagatartása a társas támogatás tükrében*. Budapest: Osiris.
- Pikó, B. (2002). *A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban*. Szeged: JATE Press.
- Pikó, B. (2005a). *Ifjúság, káros szenvedélyek és egészség a modern társadalomban*. Budapest: L'Harmattan.
- Pikó, B. (2005b). *Lelki egészség a modern társadalomban: pozitív pszichológia*. Budapest: Akadémiai.
- Pikó, B. (2006). *Orvosi szociológia*. Budapest: Medicina.
- Pikó, B. (2010). *Védőfaktorok nyomában*. Budapest: L'Harmattan.
- Pikó, B. (2013). *Fiatalok lelki egészsége és problémaviselkedése a rizikó- és protektív elmélet, a pozitív pszichológia és a társadalomlélektan tükrében*. (Doctor of the Hungarian Academy of Sciences) Szeged: SZTE ÁOK.
- Rácz, J. (1988a). *A drogfogyasztó magatartás*. Budapest: Medicina.
- Rácz, J. (1988b). A személyiségjogok kérdése a drogfogyasztók terápiájában. In Lévai, M. (Ed.), *A jog és a terápia összefüggései a kábítószerfogyasztók kezelésében* (pp. 57–66). Budapest: MTA Kriminológiai Társaság.
- Rácz, J. (1989). *Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori „devianciák”*. Budapest: Magyar Pszichiátriai Társaság.
- Rácz, J. (1992). Drug use by the members of youth subcultures in Hungary. *International Journal of the Addictions*, 27(3), 289–300.
- Rácz, J. (1999). *Addiktológia. Tünettan és intervenciók*. Budapest: HIETE.
- Rácz, J. (2005). Ártalomcsökkentő drogpolitika. *Magyar Tudomány*, 8.
- Rácz, J. (2006). *Kvalitatív drogművelés: kvalitatív kutatások budapesti droghasználók között*. Budapest: L'Harmattan.
- Rácz, J. (2008). *Az esélyteremtés új útjai: Kortárs és sorstárs segítséggel szerzett tapasztalataink*. Budapest: L'Harmattan.

- Rácz, J. (2009). *Injekciós droghasználók szociálpszichológiai jellemzői a körükben végzett kvalitatív kutatások alapján*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Rácz, J., Csák, R., & Lisznyai, S. (2015). Transition from “old” injected drugs to mephedrone in an urban micro segregate in Budapest, Hungary: a qualitative analysis. *Journal of Substance Use*, 20(3), 178–186.
- Rácz, J., Csák, R., Tóth, K. T., Tóth, E., Rozmán, K., & Gyarmathy, V. A. (2016). Veni, vidi, vici: the appearance and dominance of new psychoactive substances among new participants at the largest needle exchange program in Hungary between 2006 and 2014. *Drug and Alcohol Dependence*, 158, 154–158.
- Rácz, J., Göncz, D., & Kéthelyi, J. (1984). A Z. téri „csövesek”. Egy szociológiai vizsgálat tapasztalataiból. *Világosság*, 25(11), 674–682.
- Rácz, J., Kassai, S., Pintér, J. N., Benedeczki, P., Dobó-Nagy, Z., Horváth, Z., & Gyarmathy, V. A. (2015). The therapeutic journeys of recovering helpers—an interpretative phenomenological analysis. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 13(6), 751–757.
- Rácz, J., Melles, K., Márványkövi, F., Lencse, M., & Petke, Z. (2011). Communicating the principle of ‘treatment instead of punishment’ in Hungary on the basis of an examination of the patients at a drug outpatient clinic. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 18(3), 207–218.
- Rácz, J., Pintér, J. N., & Kassai, S. (2017). *Az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA) elmélete, módszertana és alkalmazási területei*. Budapest: L'Harmattan.
- Ritter, I. (2005). *Roma fiatalok és a kábítószer*. Budapest: Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium.
- Ritter, I., & Topolánszky, Á. (1999). *Jelentés a magyarországi kábítószerhelyeztről*. Budapest: Ifjúsági és Sportminisztérium.
- Rumpf, H. J., Achab, S., Billieux, J., Bowden-Jones, H., Carragher, N., Demetrovics, Zs., et al. (2018). Including gaming disorder in the ICD-11: The need to do so from a clinical and public health perspective: Commentary on: A weak scientific basis for gaming disorder: Let us err on the side of caution (van Rooij et al., 2018). *Journal of Behavioral Addictions*, 7(3), 556–561.
- Rumpf, H. J., Brandt, D., Demetrovics, Zs., Billieux, J., Carragher, N., Brand, M., et al. (2019). Epidemiological challenges in the study of behavioral addictions: A call for high standard methodologies. *Current Addiction Reports*, 6(3), 331–337.
- Szabó, A. (2016). *The Bright and Dark Sides of Exercise Behaviour: Untangling the Paradox*. (Doctor of the Hungarian Academy of Sciences) Budapest: ELTE.
- Terry, A., Szabó, A., & Griffiths, M. (2004). The exercise addiction inventory: A new brief screening tool. *Addiction Research & Theory*, 12(5), 489–499.
- Túry, F. (1995). Gondolatok az éviszavarok addikciós elméletéhez. *Szenvedélybetegségek*, 3, 367–368.
- Urbán, R. (2007). *A dohányzás egészségpszichológiája*. Budapest: Nyitott Könyvműhely.
- Urbán, R. (2010). Smoking outcome expectancies mediate the association between sensation seeking, peer smoking, and smoking among young adolescents. *Nicotine & Tobacco Research*, 12(1), 59–68.
- Urbán, R. (2016). *A serdülőkori dohányzás kognitív prediktorainak vizsgálata longitudinális elrendezésben*. (Doctor of the Hungarian Academy of Sciences) Budapest: ELTE.
- Urbán, R., Kökönyi, G., & Demetrovics, Zs. (2008). Alcohol outcome expectancies and drinking motives mediate the association between sensation seeking and alcohol use among adolescents. *Addictive Behaviors*, 33(10), 1344–1352.
- Urbán, R., Kun, B., Mózes, T., Soltész, P., Paksi, B., Farkas, J., et al. (2019). A four-factor model of work addiction: the development of the work addiction risk test revised. *European Addiction Research*, 25(3), 145–160.

- Urbán, R., Magyaródi, T., & Rigó, A. (2011). Morningness-eveningness, chronotypes and health-impairing behaviors in adolescents. *Chronobiology International*, 28(3), 238–247.
- Vitrai, J. (2009). *Tanulmány a „Nemzeti drogstratégia a kábítószerprobléma visszaszorítására” megvalósulásának dokumentum és mélyinterjú-elemzésen alapuló értékeléséről*. Budapest: Nemzeti Drogmegelőzési Intézet.
- Weinstein, A., Maraz, A., Griffiths, M. D., Lejoyeux, M., & Demetrovics, Zs. (2016). Compulsive buying – Features and Characteristics of Addiction. In Preedy, V. R. (Ed.), *Neuropathology of Drug Addictions and Substance Misuse. Volume 3: General Processes and Mechanisms, Prescription Medications, Caffeine and Areca, Polydrug Misuse, Emerging Addictions and Non-Drug Addictions* (pp. 993–1007). London: Academic Press.

ADDICTION PSYCHOLOGY IN HUNGARY: A REVIEW OF THE PAST 30 YEARS

DEMETROVICS, ZSOLT – RÁCZ, JÓZSEF

The current review aims to summarise the history of the past thirty to forty years of the addiction field in Hungary and present a summary of the major developments, research fields, and scientific results. The authors identify three phases in the history of Hungarian addiction science. The initial aspirations of the 1980s were followed by a significant strengthening and development of the field from the mid-1990s. This, however, mainly happened within Hungary, while in the next decade, from the second half of the 2000s, the international presence of the Hungarian addiction research field became more significant. Following the historical summary, the authors present the major research teams and research directions and describe the main policy developments.

Keywords: *addiction science, psychology, history, research directions*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)